

INTERNET VA IJTIMOY TARMOQLARNING O'SMIRLAR PSIXOLOGIYASIGA TA'SIRI

Turgunbayev Jumadillo Xabibullo o'g'li

Toshkent davlat Sharqshunoslik universiteti psixologiya magistratura

2-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21786034>

Annotatsiya

Mazkur tezisda internet va ijtimoiy tarmoqlarning o'smirlar psixologiyasiga ta'siri, ushbu ta'sirning ijobiy va salbiy jihatlari hamda o'smir shaxsining rivojlanishida raqamli muhitning o'rni tahlil qilinadi. Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlar o'smirlarning kundalik hayotining ajralmas qismiga aylanib, ularning muloqoti, axborot olish usullari, o'zini namoyon etishi va ijtimoiylashuv jarayonlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, internetdan me'yorida ortiq foydalanish, ijtimoiy tarmoqlarga psixologik bog'liqlik, kiberbulling, salbiy kontent va virtual muloqotning ustunligi o'smirlarning emotsional holati, o'z-o'zini baholashi va real ijtimoiy munosabatlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tezisda o'smirlarning internetdan ongli va xavfsiz foydalanish madaniyatini shakllantirish, media savodxonlikni rivojlantirish hamda ota-ona va ta'lim muassasasi hamkorligining ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: internet, ijtimoiy tarmoqlar, o'smirlik davri, o'smir psixologiyasi, raqamli muhit, media savodxonlik, kiberbulling, ijtimoiylashuv, psixologik ta'sir.

Kirish

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi inson hayotining barcha sohalarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng ommalashuvi yosh avlodning dunyoqarashi, muloqot madaniyati, xulq-atvori va psixologik rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi o'smirlar internet muhitida faol ishtirok etuvchi, turli axborot manbalaridan foydalanadigan va virtual muloqotni kundalik hayotining muhim qismi sifatida qabul qiladigan avlod sifatida shakllanmoqda.

O'smirlik davri shaxs rivojlanishining murakkab va muhim bosqichlaridan biri bo'lib, bu davrda o'zlikni anglash, mustaqillikka intilish, tengdoshlar bilan munosabatlarni rivojlantirish va ijtimoiy mavqeni aniqlash jarayonlari faollashadi. Shu sababli o'smirlar tashqi ta'sirlarga nisbatan sezgir bo'lib, internet va ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan axborotlarni qabul qilish va baholashda psixologik jihatdan o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin.

Internet va ijtimoiy tarmoqlar o'smirlarga ta'lim olish, yangi bilimlarni egallash, ijodiy qobiliyatlarini namoyon etish, tengdoshlari bilan muloqot qilish va turli ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Biroq raqamli muhitdan nazoratsiz yoki me'yorida ortiq foydalanish psixologik va ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarishi ehtimolini ham oshiradi.

Asosiy qism

Internetning o'smirlar psixologiyasiga ijobiy ta'sirlaridan biri ta'limiy va rivojlantiruvchi imkoniyatlarning kengayishidir. O'smirlar internet orqali turli fanlarga oid ma'lumotlarni izlash, xorijiy tillarni o'rganish, videodarslar va elektron ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyatiga ega. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar orqali o'z qiziqishlariga mos guruh va hamjamiyatlarga qo'shilish, ijodiy faoliyatini namoyish etish va yangi ijtimoiy aloqalarni shakllantirish mumkin.

Shu bilan birga, internet va ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'siri ham mavjud. O'smirlarning virtual muhitda uzoq vaqt qolishi real hayotdagi ijtimoiy munosabatlarning kamayishiga, vaqtni boshqarishdagi qiyinchiliklarga va o'qish faoliyatining pasayishiga olib kelishi mumkin. Ayrim hollarda ijtimoiy tarmoqlardan doimiy foydalanish odat tusiga kirib, shaxsda virtual muhitga psixologik bog'liqlik elementlarini shakllantirishi mumkin.

O'smirlik davrida o'z-o'zini baholash jarayoni faol kechadi. Ijtimoiy tarmoqlardagi idealizatsiya qilingan hayot tarzi, tashqi ko'rinish va muvaffaqiyat namunalari o'smirning o'zini boshqalar bilan taqqoslashiga sabab bo'lishi mumkin. Natijada o'zidan norozilik, o'ziga ishonchsizlik, xavotir va emotsional zo'riqish kabi holatlar yuzaga kelishi ehtimoli mavjud. Ayniqsa, virtual muhitda ijtimoiy ma'qullanishni "layk", izoh va obunachilar soni orqali baholash o'smirning o'z qadrini tashqi baholarga bog'lab qo'yishiga olib kelishi mumkin.

Internetdagi kiberbulling ham o'smirlar psixologiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan muhim omillardan biridir. Virtual makonda haqoratlash, masxara qilish, tahdid qilish yoki shaxsiy ma'lumotlarni ruxsatsiz tarqatish kabi holatlar o'smirning emotsional holatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, qo'rquv, xavotir, ijtimoiy chekinish va o'ziga bo'lgan ishonchning pasayishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli o'smirlarga internetdagi xavfsiz xulq-atvor qoidalarini o'rgatish muhim vazifalardan biridir.

Ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan turli axborotlar o'smirlarning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimiga ham ta'sir ko'rsatadi. Mazmuni shubhali, manipulyativ yoki destruktiv bo'lgan axborotlarni tanqidiy tahlil qila olmaslik o'smirlarning noto'g'ri qarashlarni qabul qilishiga olib kelishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, media savodxonlik va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o'smirlarni salbiy axborot ta'siridan himoya qiluvchi muhim psixologik omil sifatida qaraladi.

O'smirlarning internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirishda oila va ta'lim muassasasining hamkorligi katta ahamiyatga ega. Ota-onalar farzandlarining internetdan foydalanishini faqat taqiqlash yoki qat'iy nazorat qilish bilan cheklanib qolmasdan, ularga raqamli muhitdan xavfsiz va samarali foydalanish qoidalarini tushuntirishlari lozim. O'smir bilan ochiq muloqot qilish, uning internetdagi qiziqishlarini tushunishga harakat qilish va muammoli vaziyatlarda psixologik yordam ko'rsatish samarali profilaktik vosita bo'lishi mumkin.

Ta'lim muassasalarida esa o'quvchilarga axborot manbalarini tanqidiy baholash, yolg'on va manipulyativ axborotlarni aniqlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish hamda kiberbulling holatlarida to'g'ri harakat qilish ko'nikmalarini shakllantirish maqsadga muvofiq. Maktab psixologi va pedagoglar tomonidan o'tkaziladigan treninglar, davra suhbatlari va amaliy mashg'ulotlar o'smirlarning raqamli muhitdagi psixologik xavfsizligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, internet va ijtimoiy tarmoqlar o'smirlar psixologiyasiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatuvchi muhim ijtimoiy muhit hisoblanadi. Bir tomondan, internet ta'lim olish, axborot izlash, muloqot qilish va shaxsiy rivojlanish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Ikkinchi tomondan esa, undan me'yoridan ortiq foydalanish, salbiy kontent, kiberbulling va virtual muloqotga haddan tashqari berilish o'smirlarning emotsional holati, o'z-o'zini baholashi va ijtimoiylashuviga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

O'smirlarning internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish jarayonida psixologik barqarorligini ta'minlash uchun ularda media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, o'zini boshqarish va raqamli xavfsizlik ko'nikmalarini rivojlantirish zarur. Shu bilan birga, oila, ta'lim muassasasi va psixologik xizmat o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Demak, internet va ijtimoiy tarmoqlarning o'smirlar psixologiyasiga ta'sirini faqat salbiy hodisa sifatida baholash to'g'ri emas. Muhimi, o'smirni raqamli muhitdan ongli, xavfsiz va maqsadli foydalanishga o'rgatishdir. Bunday yondashuv o'smirlarning zamonaviy axborot makonida psixologik jihatdan barqaror, mustaqil fikrlaydigan va ijtimoiy mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2010.
2. Andreeva G.M. Ijtimoiy psixologiya. – Moskva: Aspekt Press, 2001.
3. Nemov R.S. Psixologiya. – Moskva: Yurayt, 2018.
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
5. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
6. O'zbekiston Respublikasining yoshlarga oid davlat siyosatiga doir me'yoriy-huquqiy hujjatlari.